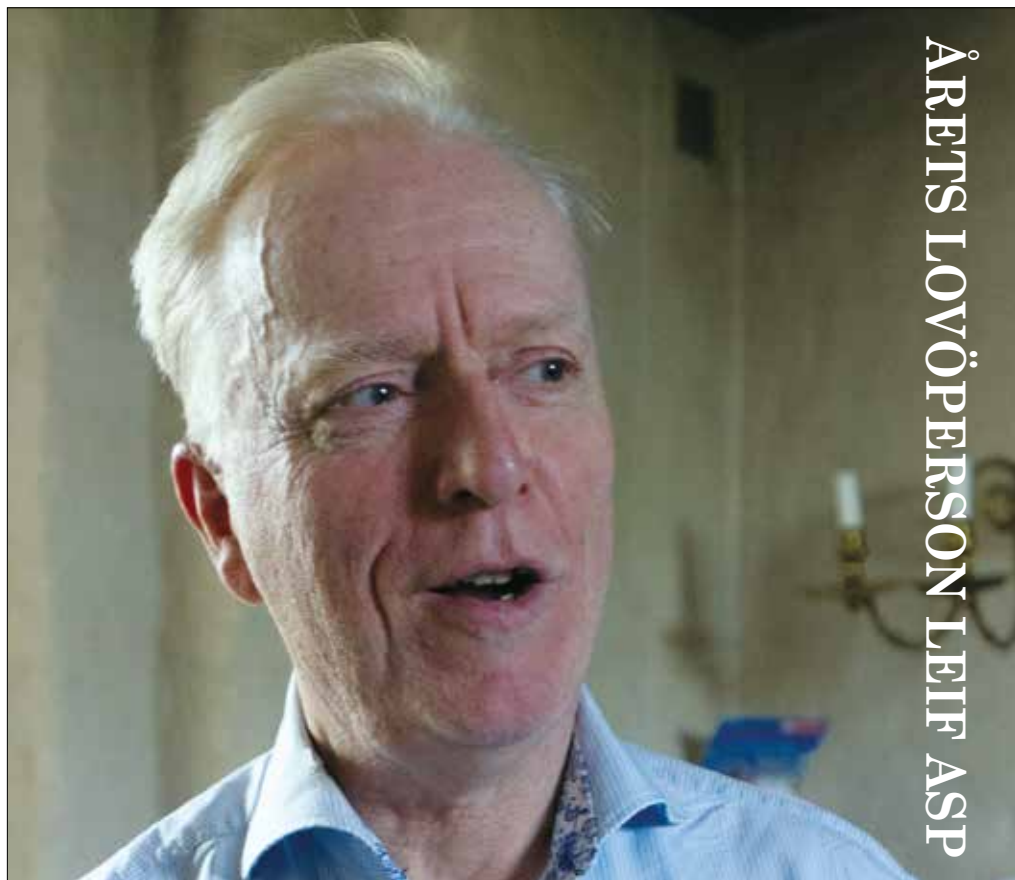


ELEONORA POSTEN

LOVÖ HEMBYGDSFÖRENINGENS TIDNING

Nummer 2 juni 2019 Årgång 27



ÅRETS LOVÖPERSON LEIF ASP

Leif Asp. Foto Håkan Svensson

Eldsjälar betyder mycket. De är förebilder som går före och inspirerar andra.

Lovö är en utsatt ö där eldsjälar är särskilt viktiga.

Det är en god idé att EleonoraPosten presenterar Lovös eldsjälar
och vid årsmötet utser en av dem till årets Lovöperson.

TILL ÅRETS LOVÖPERSON

2018

HAR UTSETTS

Leif Asp

Leif Asp har stor betydelse för kulturlivet på Lovön.

Hans konserter med kyrkokören möter ökande uppskattning
och uppmärksammas även utanför Lovön.

Med Leif Asp har kyrkokören utvecklats till en av Sveriges bästa mindre körer.

Leif Asps lyssnande konstnärskap, omsorgsfulla och målinriktade
ledning har inspirerat kören till nya utmaningar.

Kyrkomusikens körtraditioner på Lovön har genom hans inflytande breddats
och fördjupats. Utmärkelsen går välförtjänt till en älskad körledare.



LOVÖ HEMBYGDSFÖRENING

VALBORGSFIRANDET I DROTTNINGHOLMSPARKEN

Styrelsen hade förberett Valborg i Drottningholmsparken extra mycket. Vår kassör Staffan Lindholm hade köpt rosa västar till styrelsen och försett dem med vår logga och texten Lovö hembygdsförening. Vi hade en uppsättning ny teknik med ljus på höga stolpar, bättre mixerbord än tidigare och precisa högtalare.

Elden tog sig bra tack vare vår metod att hålla dieselolja på knycklat tidningspapper och sprida materialet till flera platser kring det blivande bålet. Vi tände bara på en enda sida av högen för att eventuella igelkottar och fåglar skulle hinna undan.

I mitt välkomsttal nämnde jag speciellt att hundägare skulle dra sig bortåt Götiska tornet innan fyrverkeriet släpptes lös. Kören med dirigent och vårtalaren, Elin Rydström, hälsades särskilt välkomna.

"Varje vår är bonden optimist. Och Valborgsmässoafton är lite av ett nyårsfirande. Det nya växtåret har startat, gräset växer, fröna är i jorden och lamm och kalvar föds. Våra djur kan komma ut på bete. Vi har sommaren framför oss, och drömmer om ett gott år med rika skördar. Med tanke på förra årets torka och prövningar.

Som man sår får man skörda lyder uttrycket och våren ger oss möjlighet att starta på nytt. Samtidigt som detta är kanske den vackraste tiden på året med så mycket kraft och ungdom i naturen så är det också en intensiv tid. För att få den skörd och framtid vi önskar, behöver vi skapa förutsättningar för det nu. Det finns mycket symbolik i det. Jag tänker så klart på alla de utmaningar vi har framför oss som människor, som mänsklighet. Vi behöver kavla upp ärmarna, så och vårda. Så att den lysande framtiden blir vår, våra barns och våra barnbarns."





Elin Rydström håller vårtalet.

Sången lät extra bra, mycket beroende på att vi har skaffat den nya tekniken som gjorde kören rättvisa, gav ljus över noterna och tände dirigentens leende. Fyrverkeriet var magnifikt och den rosavästade styrelsen fick in nästan tillräckligt med pengar: Swish eller kontanter? De som inte hade

kontanter med sig fick en lapp med vårt swishnummer. Ewa von Womers korv med surkål och stark sås blev för mig och många andra kronan på verket. Nästa år kommer även en skolklass att servera kaffe.

Jag vaknade den 1 maj med ett leende på läpparna och hoppas att nästa Valborg blir lika bra.

Dirigentens utvärdering: Jag säger också tack! Det blev en fin kväll! Riktigt skön temperatur och inget "askmoln" över våra noter! Jag hörde från flera att ljudet var ovanligt bra och förde ut sången långt ner i parken, belysningen var också mycket bra - både för kören och "dirigenten", tack för det!

Alla kändes mycket glada och nöjda när vi tackade varandra och gick hem med den falnande elden och det fantastiska fyrverkeriet på näthinnan.

Text Bertil Ottoson, foto Håkan Svensson



Gocki Linge dirigerar vårkören.

ORDFÖRANDENS SPALT



Många kommer att tycka att detta är ett mycket bra nummer av EleonoraPosten. Vanligen är jag litet rädd att nästa nummer inte

alls kommer att bli lika bra. Men min oro är för det mesta överdriven. Förra numret med Clas Florgård på framsidan fick många lovord och några från oväntat håll. Nu blir det spännande att vänta på läsarnas reaktioner på detta nummer.

Kommer läsarna att upptäcka att EP ligger i den arkeologiska forskningens framkant? **Bo Petré** presenterar nämligen enbart i EP sin väl belagda teori om fruktbarhetens symboler i brandgravarna på Lovö (och på andra håll). Han ger dessutom ett brett perspektiv på de fornnordiska gudarnas funktioner. Som smed kan **Anders Florgård**, glädja sig över att hans arbete beskyddas av en av de stora gudarna, Frej.

Och nog måste väl läsarna tycka att artikeln om en **världsberömd spansk konstnär** som flydde från Francos Spanien och under några år bodde på Breidablick är intressant. Alltså i det hus Eva och jag nu bor. Vi upptäckte detta av en ren slump, genom att vi samarbetar med Färingsö hembygdsförening där en av våra tidigare grannar arbetar i fixargruppen! Man

ville överta större delen av vår gamla brandskyddsutrustning, den som innan elektricitetens välsignelse skyddade Drottningholm när den röde hanen slog till.

Varje nr 2 av EP innehåller artiklar om årsmötet och årets handlingsplan. Kanske inte så upphetsande, men viktigt. Mest intressant är nog att vi vid årsmötet offentliggör vilken av nominerade personer som har utsetts till Årets Lovöperson. Styrelsen utsåg **Leif Asp** till 2018 års Lovöperson, vilket märks tydligt med numrets framsida, Leifs diplom och en artikel som presenterar Leif för de som inte vet så mycket om honom. Kort sammanfattat vill EP spegla Nutid Dåtid och Framtid (som kommer att bli dåtid) samt livets viktigaste områden – det vi äter, hur vi bor och vilka vi är. Leif Asp representerar den kanske viktigaste delen av livet, kulturen, eftersom det är kulturen som gör oss till människor.

Av vördnad för 2017 års Lovöperson, **Peter Tucker**, skriver vi om hans begravning i Lovö kyrka den 10 maj samt om hans sista och kanske viktigaste bidrag till kommande generationer, texten Deklaration om Planetariska Rättigheter och Skyldigheter.

Bertil Ottoson

ÄNGLARNA I MUSIKEN

**Lövö kyrka söndagen den 17 mars:
Vassilis Bolonassos presenterar ett
musikprogram tillsammans med
Lovö kyrkokör under ledning av
Leif Asp**

Vilken god idé att locka Vassilis Bolonassos med sin barockmusik till Lovö kyrka och omväxla med vår egen kyrkokör under ledning av Leif Asp! Hur gick det till? Göran Lomaeus skriver Dagboken med kyrkoalmanacka där temat 2018-2019 är Den gudomliga musiken. Här finns en text av Vassilis Bolonassos om hur musik påverkar människor – Vad musiken ger och gör... Göran fick idén och ringde Vassilis som tackade Ja direkt. Man kallade konserten Änglarna i Musiken

och tryckte upp en mycket fin affisch, som finns på baksidan av Eleonora-Postens nr 1, mars 2019.

Redan innan vi steg in i vapenhuset hördes sopranernas änglaröster. För att få plats var vi extra tidiga och klev rätt in i repetitionen. Leif Asp med de små gesterna och den stora auktoriteten behövde inte arbeta så hårt. Det var finslipning. Lovö kyrka fylldes med vänner och grannar från Lovö socken och andra socknar. Bakom oss satt Henric Thörnberg bredvid sin syster, mamma till Kim som har flyttat tillbaka till Lovö, Lunda, med man och två barn. Jag minns Kim som sekreterare i styrelsen. När hon flyttade måste vi lotta ut sekreteraruppdraget



Vassilis Bolonassos

vid varje styrelsemöte. Ända fram till att Eva Ottoson åtog sig uppdraget.

Programmet söndagen den 17 mars kl 15 i Lovö kyrka var barockmusik där kyrkokören och Vassilis Bolonassos (VB) bytte av varandra. Många känner VB sedan hans program på söndagarna i P2 mellan 9 och 11. Han avslutade alla sina program med ett stycke av Bach. I Lovö kyrka inledde han varje stycke med att berätta litet om kompositören, ibland med ett personligt sidoskott, exempelvis att Heinrich Schütz (1585-1672) var en olycklig människa. Hans fru dog mycket ung. Men hans musik speglade ingen sorg. Kören sjöng på svenska "Kom, sjung med fröjd" och "Allas ögon".

VB tycker mycket om Vivaldi (1678-741). Konserten inleddes med "Gloria in Excelsis Deo", en gammal inspelning VB älskar. Han lyssnar med hela kroppen och kan inte låta bli att dirigera. Ibland ursäktade han sitt beteende, men vi tyckte nog att hans personliga lyssnande gav mervärde åt våra upplevelser. Orlando Gibbons (1583-1625) var kyrkoherde i Westminster Abby i London, en stor orgelmästare som också skrev musik.

Kören sjöng hans The Silver Swan som han komponerade året innan han dog och "Drop, Drop, Slow Tear". Andäktigt tyst i kyrkan. Detta koncentrerade lyssnande avbröts bara någon gång av en ljus barnröst som gav lyssnandet en ny dimension. Efter Händel (1685-1759) kom far (1685-1750) och son Bach (1714-1788). Johann Sebastian: Del 5 ur Magnificat D-Dur, en aria ur Lucas-evangeliet och Carl Philipp Emanuel: Del 3 ur Magnificat. CPE Bach lär ha sagt: "Kompositören bör själv känna det han vill att lyssnarna ska känna".

Francesco Maria Verocini (1690-1768): Allegro Moderato ur Konsert för åtta instrument (1712). FMV var en lysande musiker, så vacker att kvinnor svimmade, men fåfång, och oändligt självuppskattande. Han var en skitstövel meddelade VB.

Kören sjöng John Dowlands (1563-1626) Come Again, kanske komponerad under påverkan av en olycklig och obesvarad kärlek. Här var kören särskilt underbar, fantastisk samsång. Leif Asp är en konstnär som får blomorna att blomma.

Bertil Ottoson

KINA SLOTTSSERVERING

Från och med i år drivs kaféverksamheten vid Kina slott i Kungliga Hovstaternas egen regi. Sortimentet är utökat liksom öppettiderna. Lokalerna har byggts om något och i ett av rummen finns produkter från Slottsboden.

Bertil och jag premiäråt våfflorna, frasiga och goda. De serverades med lättvispad grädde och passande nog Drottningssylt som tillverkas på Öland, mycket god. Allt serverat av en trevlig personal på vackert porslin.

Det finns också annat, mer mataktigt i sortimentet. Vid bordet bredvid oss satt ett sällskap som åt läckra smörgåsar, de ska vi prova nästa gång!

Eva Ottoson

FÖRETEELSER OCH LEVNADS- ÖDEN UNDER JÄRNÅLDERN

Arkeologiska institutionen vid Stockholms universitet bedrev årligen seminarie- och forskningsgrävningar på Lovö, från år 1958 till år 2007 under ledning av undertecknad. Här följer fortsättningen i serien om "Företeelser och levnadsöden under järnåldern". Denna artikel tar upp symboliken på de torshammarringar som oftast placerades överst på den avlidnes brända ben i en benurna i en vikingatida brandgrav.

Torshammarringen – en välsignelsesymbol med kraft från de tre stora gudarna Oden Tor och Frej.

Torshammarringar är vanliga i gravar under vikingatid i mälarområdet men finns även på Åland och i Ryssland. De är särskilt vanliga under 800- och 900-talet i de vikingatida brandgravarna och har bl.a. setts som en hednisk motreaktion i samband med den kristna missionen. På Lovö återfinns de överst på de brända benen i benurnorna i brandgravarna. En torshammarring består av en *järnhalsring* (ofta torderad, d.v.s. spiralvriden) med påträdde amuletter i form av *dels torshammarhängen*, *dels små järnringar* och *dels (ibland) spiraler*. Antalet amuletter kan variera men intressant är att nioalet återkommer och ibland även tretalet.

Tolkningen av torshammarringarnas symbolik har diskuterats av flera forskare och jämförelser och liknelser

har gjorts bl.a. i den norröna litteraturen (t.ex. Andersson 2004, Ström, K. 1970). Torshammarhängena torde symbolisera Tors hammare Mjölner. Tor kan ge sina bockar nytt liv med hammaren. Vid Balders likbål viger Tor den döde med sin hammare och Oden tar av sig sin guldarmring Draupner och lägger den på Balders bröst. Ringen följer med på Balders bål och till dödsriket men hämtas tillbaka (återuppståndelsesymbolik). Odens guldring "Draupner" droppade var nionde natt ned åtta nya ringar. Ringen som symbol representerar pånyttfödelse, evigt liv och förbund (edsringar, giftasringar). De små järnringarna på torshammarringarna kan tolks som Odensringar. Nioalet återfinns ofta i den norröna litteraturen i samband med liminala ödesmättade tillstånd och mytologisk tid och finns representerad bl.a. på några torshammarringar i Lovömaterialiet, både som nio torshammarhängen (se fig. 1.) och som nio ringar (se fig. 2 och 3). Även tretalet finns representerat på torsammarringar (se fig. 1, 2 och 3).

Den *spiralvridna järntenen* som bildar själva halsringen kan vara helt spiralvriden eller partiellt eller sakna tordering (ovanligt). Ibland finns spiraltenar påträdde på järnhalsringen (t.ex. A2, Raä 34, Petré 2010, s.154). I forskningssammanhang är spiralornamentikens symbolik knapphändigt behandlad, oftast inte alls, trots att den

finns på de flesta torshammarringar.

Enligt min mening kan spiralornamentik symbolisera Frej genom Frejs kraftfulla leddjur och mytiska följeslagare svinet Gullinburste ("gyllenborst") – svinet som Frej rider på och som är snabbare än alla hästar och som lyser upp natten (och som ofta delas av Freja (svinet Hildisvin). Freja hade många binamn varav ett var Sýr, "sugga"). Frej var den store främjaren

av pånyttfödelse och markens fruktbарhet och inte minst av *den animala alstringen* (liksom Freja) och människornas boskapslycka (Ström 1985, s.176f.). Frej var fredens, kärlekens, njutningens och fortplantningens gud och symboliserade *fruktbарhet och pånyttfödelse*. I Frejs kult ingick starka sexuella element och i templet i Uppsala sägs att hans bild stod "cum ingenti priapo", d.v.s. med en väldig

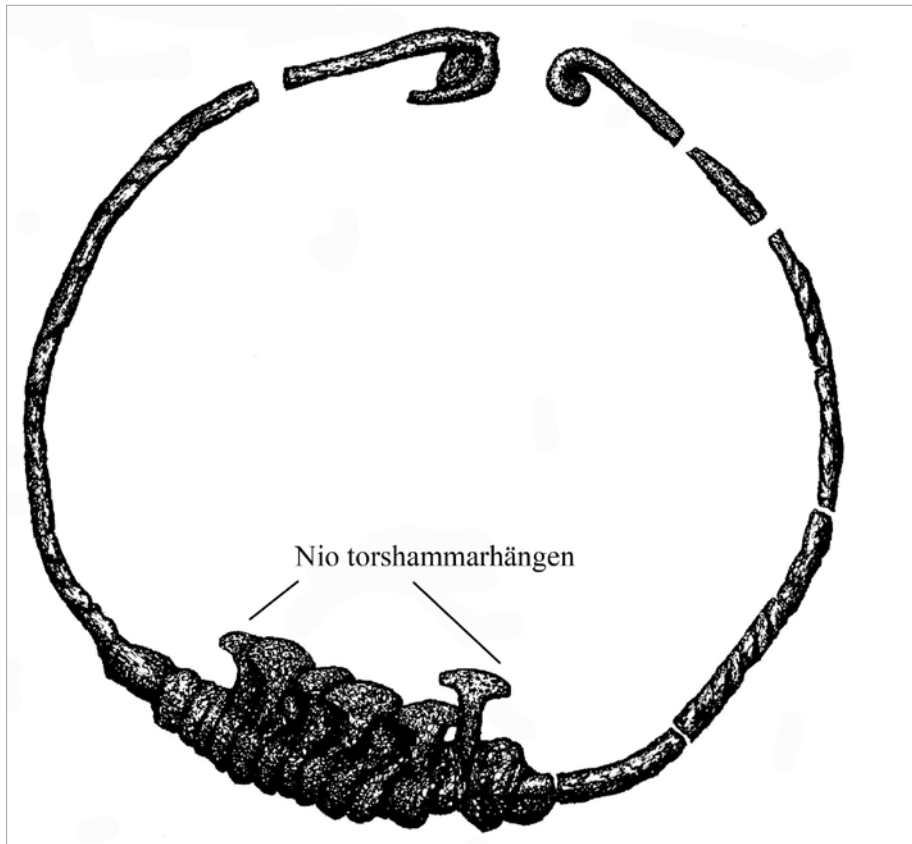


Fig.1. Torshammarring från benurnan i A 36 på Raä 34 (Petré 2010, s.232). Torshammarringarna ligger i en grupp om nio stycken. Nioalet omnämns ofta i gränsöverskridande ödesmättade händelser (t.ex. mellan liv och död). Andra symboler är de små påträdda ringarna (Oden), här möjligen tre ringar på var sida samt den vänstervridna tenen (Frej) – alla med symbolik om fruktbарhet, pånyttfödelse och evigt liv.

fallos (Hultkrantz 1991, s.34). Även fallosförsedda figuriner har påträffats som anses föreställa Frej (t.ex. Relinge, Lunda sn, Södermanland). Intressant i detta sammanhang vad gäller alstringskraften och pånyttfödelsesymboliken är liknelsen mellan torshammarringarnas spiralornamentik och formationen på en *svinpenis*. Denna är märkligt nog *spiralformad* i erigerat tillstånd och skulle kunna symbolisera fruktbart och pånyttfö-

delse i Frejs anda. En svinpenis är alltid *spiralvriden* åt vänster (d.v.s. tvärt emot en korkskruv som är högervriden). Motsvarande vänstervridna formation finns i suggans vagina och livmoder.

Symboliken mellan en svinpenis och den spiralvridna järnhalsringen på torshammarringarna kan måhända vara långsökt men har tidigare ej uppmärksamats. Bönder som har svinuppfödning, veterinärer och insemina-

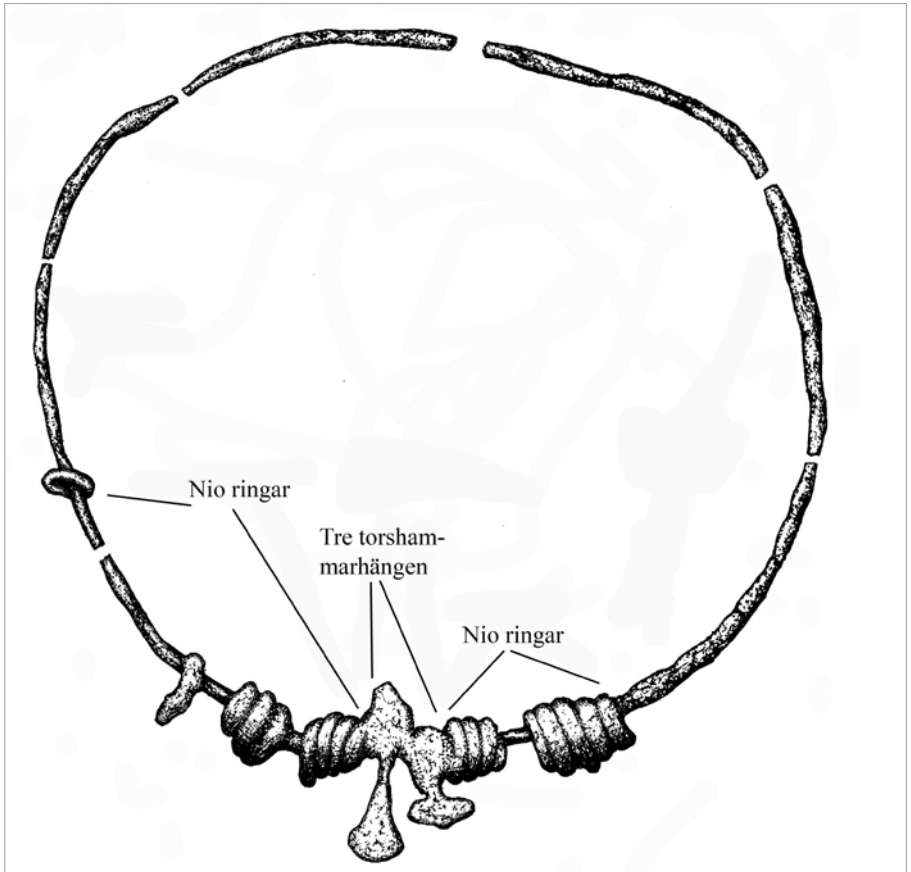


Fig. 2 . Torshammarring från A7 på Raä 56 (Petré 1978, s.23). Kring tre torshammarmhängen (ett är avbrutet) finns på var sida nio ringar. På järnhalsringen finns spår från att den har varit vänstervriden.

törer känner emellertid till svinpens märkliga form och det måste ha varit känt även för de förhistoriska människorna som stod djur och natur nära.

Som en lustig passus kan nämnas att inom verkstadsindustrin och verktygsbranschen finns ett hjälpmedel för att få ut avdragna skruvar och bultar som benämns *skruvutdragare* men som i folkmun kallas "*svinpitt*". Det intressanta med denna "gängtapp" är att den är vänsterskruvad! Bultar och skruvar är alltid högergängade och för att få ut en avdragen sådan måste man borra ett hål och gånga in en utdragare ("svinpitt") som har vänstergänga, vilket medför att högervridningen släpper och den trasiga bulten kan vridas ut.

Anmärkningsvärt i detta sammanhang är att nästan alla torshammarringarna i Lovömaterialiet har *vänstervridna* järnhalsringar. (Här har de avbildade gravfynden i skala 1:1 i Lovöpublikationerna varit till största hjälp; se Petré 2010, 2011, 1978 m.fl.). På det vikingatida gravfältet Raä 34 finns 22 torshammarringar (i 18 gravar) varav 15 ringar är vridna åt vänster, två åt båda hållen och två(osäkra) åt höger. På Raä 28 finns 19 torshammarringar (i 15 gravar) och av dessa är 10 vridna åt vänster, två åt båda hållen, en åt höger samt 7 ringar utan konstaterbar vridning(fragmentariska). På Raä 13 finns två gravar med torshammarringar, båda med vänstervridna tenar. Några ringar har partiellt vänster- resp. högervridna sektorer. I de fåtal gravar som har högervridna

tenar (fragment) finns i några även vänstervridna delar. I några gravar har rostangreppen varit så kraftiga att vridning på tenarna ej kunnat konstateras (gäller särskilt Raä 27). En gjuten bronsring har vänstervridning och finns i den vikingatida kvinnograven A33 på Raä 13 (Petré 1999, s.105).

Tyvärr har vridningsriktningen aldrig angivits eller avbildats i litteratur om torshammarringar eller i grävningsrapporter. Spiralornamentiken har över huvud taget inte ägnats någon större uppmärksamhet. I samlingsdatabasen i Statens Historiska Museum finns 79 torshammarringar avbildade i form av fotografier och teckningar (Internet 2019-04-08). De härstammar från olika lokaler i mälaronrådet. Vid en okulär bedömning framgår att 40 av dessa torshammarringar har vänstervridna järnhalsringar (+ tre osäkra) och att endast två (+ tre osäkra) har högervridning. Övriga är korroderade och/eller ej bedömbara eller saknar tordering.

Ovanstående visar att den överväldigande mångfalden i vridningsriktningen åt vänster på torshammarringarna inte torde vara en slump utan kan ha haft en mening. En torshammarring skulle inte vara med på brandbålet utan skulle läggas överst på de brända benen i benurnan i graven innan den lades igen. En torshammarring var av allt att döma en "beställningsvara" hos smeden i samband med att en person hade dött. En smed hade stor makt och respekt i det förhistoriska samhället och ansågs stå i förbindelse med övernaturliga makter.

I järnframställning och smide ingick viktiga ritualer som var kopplade till bl.a. olika tillstånd om liv och död (jfr Burström 1990, s.266). Torshammarringar har lite olika utföranden och kanske symboliken och antalet hängen inte bara bestämts av smedens personliga stil och "åkallan" utan även i samråd med de efterlevande utifrån

sociala och prestigebetonade egenskaper i livet hos den døde (jfr Nilsén 1996, s.86).

Intressant att notera är att Frej var kunnig i smide och hade lärt sig av alferna (fruktbarhetsväsen) och han vistades ibland hos smeden och alfhövdingen Völund i dennes smedja. Frejs boning var Alfheim och syftar

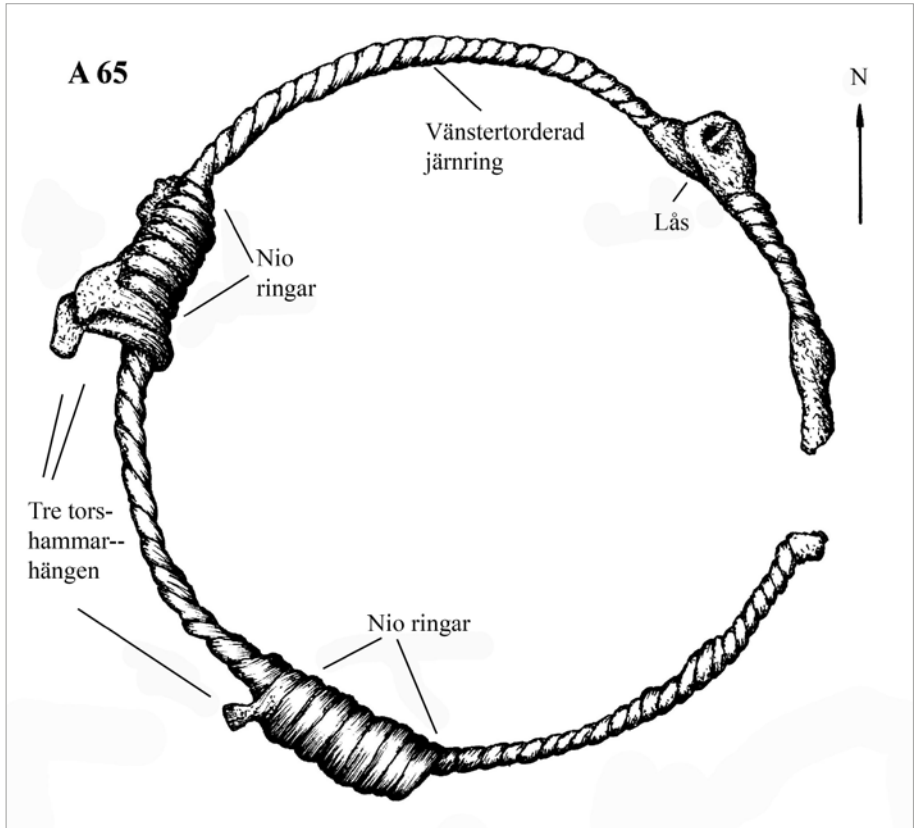


Fig. 3. Torshammarring lagd överst på de brända benen i benurnan i graven A65 på Raä 28, Söderby (Petré 2011, s.240). Intressant är att man här i nedläggningsögonblicket har "arrangerat" två grupper om nio ringar kring tre torshammarhängen. Nioalet går ofta igen i olika symboliska handlingar i gravritualerna och fyndmaterialet, särskilt i anknytning till liminala (gräns-) tillstånd och mytologisk tid (här mellan liv och död). Såväl Tors hammare (tre stycken) som Odens ringar (nio stycken i två grupper) är representerade och hela järnringen är torderad i vänstervridning som kan symbolisera genitalorgan och fruktbarhet i Frejs anda. Sammantaget kan symboliken representera de tre gudarnas kraft om fruktbarhet, pånyttfödelse och ett evigt liv i det nya tillståndet i dödsriket.

på alferna – alla var fruktbarsväsens. Frej kallades också för den ljusa himlens och solens gud (Hultkrantz 1991, s.34) vilket skulle kunna förknippas med ässjan och järnets vitglödande tillstånd vid smidestillfället. Svinet Gyllenborst hade skinande gyllene man som lyste upp natten till dag och som kan alludera på smidestillfället och nyskapande och framställning i ett nytt tillstånd. Därmed skulle själva smidestillfället av torshammarringen kunna ses som en del i en uppståndelse- och pånyttfödelse-ritual.

Torshammarringen var inte med på brandbålet och skall därmed inte ses som en vanlig gravgåva utan kan ses som en aktiverad (apterad) övergångssymbol i gränsen mellan liv och död. Vid nedläggningsögonblicket i benurnan har man i vissa fall arrangerat hur hängen och ringar skulle placeras, t.ex. i grupper om nio. Niotalet är ett återkommande mytiskt tal i samband med liminala tillstånd och tid. Enligt vissa forskare kan niotalet (och även tretalet) ses utifrån en kristen kontext, t.ex. om idén att Jesu död på korset skedde i nionde timmen (enligt judisk tid) och uppståndelsen på tredje dagen. Järnhalsringarna är också ihoplåsta/slutna vilket kan ha mening i samband med avslut och försäkr.

Framställningen, utförandet och nedläggandet av en torshammarring visar på stor komplexitet och symbolik. Placeringen på de brända benen i benurnan kan tolkas som en stark meningsbärande välsignelsehandling. Vid Balders likbål viger Tor den döde med sin hammare Mjölner och Oden

lägger sin guldring på Balders bröst. Ringen följer med på Balders bål och till dödsriket men hämtas tillbaka (återuppståndelsesymbolik).

Hängenas och spiralvridningens symbolik visar alla på en förhoppning om fruktbarhet, pånyttfödelse och evigt liv. Odensringarna symboliserar återuppståndelse, en ed och evigt liv. Torshammarringarna ger kraft, pånyttfödelse och välsignelse. Den vänstervridna halsringstenen kan symbolisera alstringskraft/fruktbarhet och pånyttfödelse (med genitalieliknelsen hos Frejs svin).

Nedläggningen av en torshammarring skulle kunna ses som ett förbundsdecret, i den liminala fasen mellan liv och död, om fruktbarhet, pånyttfödelse och ett evigt liv - en välsignelsesymbol - med kraften från de tre stora gudarna Oden Tor och Frej.

Bo Petré

LITTERATUR

- Andersson, Gunnar. 2004. *Gravspråk som religiös strategi. Valsta och Skälby i Attundaland under vikingatida och tidig medeltid*. Riksantikvarieämbetet. (Lic.avhandling).
- Burström, Mats. 1990. Järnframställning och begravningsritual. En strukturalistisk tolkning av järnslagg i vikingatida gravar i Gästrikland. *Fornvännen* 85 (s.261-271).
- Hultkrantz, Åke. 1991. *Vem är vem i nordisk mytologi. Gestalter och äventyr i Eddans gudavärld*. Rabén & Sjögren.

- Nilsén, Gunnar. 1996. *Blixtguden Tors ringar ur en arkeologisk belysning*. Aktuell arkeologi V. Current Archaeology V. Stockholm Archaeological Reports. New Series. Nr 30. 1996.
- Petré, Bo. 1978. Rapport. Delundersökning av fornl. 56 Hemmet, Lovö sn, Uppland. *Arkeologiska rapporter och meddelanden från Institutionen för arkeologi vid Stockholms universitet*. Nr 5.
- Petré, Bo. 1999. Gravfältet Raä 13, Söderby, Lovö sn, Uppland. Ett gravfält med två familjer från yngre järnålder. *Lovö Archaeological Reports and Studies* Nr 6. Department of Archaeology Stockholm University.
- Petré, Bo. 2010. Arkeologiska undersökningar på fornlämning Raä 34, Lunda/Berga, Lovö sn, Uppland.
- Gravfält från vikingatid och romersk järnålder samt boplatslämningar från bronsålder. *Lovö Archaeological Reports and Studies*. Nr 9. Department of Archaeology. Stockholm University.
- Petré, Bo. 2011. Arkeologiska undersökningar på fornlämning Raä 28, Söderby, Lovö socken, Uppland. Gravfält från vendel- och vikingatid samt några gravar och boplatslämningar från bronsålder. *Lovö Archaeological Reports and Studies*. Nr 10. Department of Archaeology. Stockholm University.
- Ström, Folke. 1985. *Nordisk hedendom. Tro och sed i förkristen tid*. Akademiförlaget AB.
- Ström, Krister. 1970. *Om fynden av torshammarringar*. Lic. avhandling. Nordisk fornknuskap. Stockholms universitet.

VÄDERSKYDD PÅ HUNDHOLMEN

Det roligaste jag vet är att träffa mina kompisar och rusa omkring helt fritt på Hundholmen. Oj, vad vi har kul! Vanligen får jag tjata ganska länge på husse eller hämta kopplet för att han ska förstå. Han skulle väl också kunna träffa kompisar. Jag vet några han vill träffa även om han har svårt att medge det. Jussis människor exempelvis. Vanligen skyller han på dåligt väder. Då måste min reservmatte rycka in. Det är inte alls lika roligt. Till slut tröttnade jag på att tjata och

funderade ut en lösning som skulle vara bra för alla parter. Och slutligen förstod han. Det är därför vi är här nu och inviger väderskyddet för alla hussar och mattar. Vacker och mycket välbyggd, ett kvalitetsjobb. Nu kan alla träffas även om inte vädret är så bra – enligt deras uppfattning. För oss spelar vädret mindre roll. Vi har alltid kul när vi ses.

Brandie Bernadotte

VÄDERSKYDDET FRÅN TANKE TILL INVIGNING

Kungen hade länge planerat bygga ett väderskydd på Hundholmen. Det sade han när han första gången 2014 träffade Stefan Wirtén som ny slottsfogde. Varje gång de sågs upprepade Kungen sitt önskemål, litet som ett skämt, medveten om att planerna måste godkännas av Riksantikvarieämbetet och att kommunen måste ge bygglov. Det tog nästan 5 år innan RAÄ sade att väderskyddet skulle bli ett trevligt inslag i parken och kommunen gav bygglov. Kungen har varit tongivande i designarbetet. Han tipsade slottsarkitekten, Erland Montgomery, om Ugglevikskällans väderskydd. Nu ser man den stora likheten.

När väl alla var överens gick själva bygget snabbt. Kanske främst tack vare konstruktionsexperten Bruno Boström, som hade lego som modell. Det första spadtaget togs den 29 mars och invigningen var den 30:e april. Då spelade en bleck-kvintett brunnsmusik under ledning av Olle Hermansen, hovtrumpetare. Kungen och Drottningen bjöd på kaffe och kanelbullar. I invigningstalet nämnde Stefan Wirtén att ekarna runt väderskyddet hade planterats av kungen när han var liten grabb tillsammans med sin farfar, kung Gustav VI Adolf. I kungens tacktal passade han på att döpa om Örmholmen till Hundholmen.

Bertil Ottoson



ÅRSMÖTET I KLOCKARGÅRDEN DEN 10 APRIL

I år storsatsade vi på läckra och vackert dekorerade smörgåstårter gjorda av Ewa von Wowern. Varken Ewa eller vi ville snåla så det blev rikliga portioner för både vegetarianer och köttätare. Ett 30-tal medlemmar samt några sångare från Lovö kyrkokör som ännu inte är medlemmar åt och drack kaffe med kaka när ordförande Bertil tyckte att vi hade njutit tillräckligt av förtäringen och föreslog att årsmötet skulle inledas.

Lars Gundberg är vår numera traditionelle mötesledare och Eva Ottoson vår lika traditionella mötessekreterare. De utsågs enhälligt. Berit Lefvert och Jörgen Ek valdes att justera protokollet samt att räkna röster.

Bertil Ottoson valdes att vara hembygdsföreningens ordförande för ännu ett år. Ordinarie styrelseledamöter för två år: Håkan Svensson, Thomas Erlandsson och Eva Ottoson. Ingen suppleant valdes. Det hänger ihop med att styrelsen vid stadgerevisjonen har föreslagit att Lovö hembygdsförening inte ska ha suppleanter. Vi har aldrig skiljt mellan ordinarie och suppleanter. Alla har alltid behandlats lika och kallats till alla styrelsemöten.

Styrelsens förslag till nya stadgar gick ut tillsammans med kallelsen till Årsmötet i nr 1 av EleonoraPosten. Bertil föredrog förslaget som förutom rent språkliga justeringar hade några ändringsförslag. Årsmötet beslutade att under § val tillföra "val av valberedning" samt att ordet *förslag* byts ut mot *motioner* respektive *propositioner*

för att ge större tyngd. Ändringar av stadgar ska beslutas av två årsmöten. Vid årsmötet 2020 kommer därför stadgarna att tas upp tidigt för att vi ska kunna hålla årsmötet enligt de nya stadgarna.

Årsmötets sista punkt var att offentliggöra att Leif Asp av styrelsen har utsetts till Årets Lovöperson 2018. Han firades med diplom, tal, champagne och en överraskande sångarhyllning av kyrkokören. Kören inte bara sjöng, den tågade sjungande runt Leif som djupt rörd kom att befinna sig i välsångens mittpunkt. På diplommet, sid 2, finns utmärkelSENS motivering.

Bertil Ottoson



En av Ewa von Wowerns läckra smörgåstårter.

HANDLINGSPLAN FÖR 2019

VÄRLDSARVET DROTTNINGHOLM

UNESCO har ännu inte gett sitt utlåtande om förändringen av Ekerövägen kommer att påverka Drottningholms status som världsarv. Vi bevakar arbetet med Ekerövägen och de tillfälliga hamnarna för att frakta bort krossmassorna från Förbifart Stockholms tunnel.

VÅRA TRE BYGGNADER PÅ HOGSTA, HEMBYGDSMUSEET

Våra tre byggnader på Hogsta utgör tillsammans hembygdsmuseet. Vi äger Bagarstugan och arrenderar Magasinet och Smedjan av Fastighetsverket. Det yttre underhållet är acceptabelt.

BAGARSTUGAN

Bagarstugan ska användas oftare och av flera. Viss komplettering av inredningen är önskvärd. Den övre våningen ska börja inredas för att bli en del av museet, inriktat på föremål som använts inomhus. Vi har fått en vedspis i kammaren och ska använda Bagarstugan även för styrelsemöten och andra aktiviteter. Vi skall undersöka förutsättningar och kostnad för fast anslutning av el från Magasinet eller Smedjan till Bagarstugan.

SMEDJAN OCH SNICKARBODEN

Den nya ässjan med fungerande fläktutrustning används vid både annonserade tillfällen och för löpande

tillverkning av smidesprodukter både för egna behov och till försäljning. Den nya fjäderhammaren har kommit igång och kan utföra tyngre arbeten. Snickarboden ska göras i ordning och främst fungera som utställning.

MAGASINET

Bottenvåningen har fått nytt utrymme för Lovö museum i och med att en stor del av brandskyddsmaterialet numera finns deponerat hos Färingsö hembygdsmuseum. Prioriterad är utställningen på övervåningen om Lovös historia med början vid stenåldern och fram till vår tid enligt Bo Petrés förslag. Mellanvåningen används för tematiska utställningar. Här kommer vår permanenta FRA-utställning att visas från våren 2019. Den första utställningen handlade om trädgårdsnäringen, som tills vidare får vara kvar. Här finns utrymme för att visa film, lyssna till föredrag och diskutera aktuella ämnen. Den nya fixargruppen lägger fram förslag till styrelsen. Bättre belysning på Mellanvåningen och Bottenvåningen skall installeras.

LOVÖ NATURRESERVAT

Vi försöker samarbeta med arrendatorer, Fastighetsverket och Länsstyrelsen för att genomföra naturreservatets skötselplan. Reservatsförvaltaren är ett hinder för detta arbete (se nedan). Vi bevakar särskilt kulturlandskapets intressen i enlighet med våra stadgar.

FORNSTIGEN

Fornstigen är en viktig del av Lovö Naturreservat. Vi har inte kunnat genomföra den tidigare handlingsplanen på grund av att reservatsförvaltaren inte följer reservatets skötselplan vad gäller cykling. Detta känner SFV och Länsstyrelsen till vilket troligen kommer att gynna vår ansökan om cykelförbud på Lovö alla vandringsleder. Efter ett beslut om cykelförbud ska vi marknadsföra vår vandringsled bättre.

PROGRAMVERKSAMHETEN

Den dåliga anslutningen vid tidigare aktiviteter gör att vi bara kommer att erbjuda aktiviteter av andra organisationer genom information i EP och affischer vid Malmens postboxar och i Klockargården. Andra förslag är välkomna.

AKTIVISTER SÖKES

Det mesta av vårt arbete görs ideellt. Under 2018 har vi fått en del medlemmar att engagera sig i olika aktiviteter. Men vi behöver fler som vill delta i vårt viktiga och roliga arbete.

Styrelsen

PLANETARISKA RÄTTIGHETER OCH SKYLDIGHETER

Lovö kyrka var fylld till mer än sista plats den 10 maj då Peter Tucker fick sin sista vila på Lovö kyrkogård. Flera gäster kom från England och påverkade det vackra och genomtänkta programmet.



Noa och Robin Tucker läste Peters dikt "cusp of time", hans adjö till livet:

When, upon the cusp of time
my breath retreats within its shell,
all failures, cruel acts and memories
fair
swallowed, redeemed and finally
consumed
in the crucible of fire sublime

Only then, reduced at last to nothing more
than a fading wisp of air,
a parting brush against your cheek,
can I give myself to the howling
wind
beyond that closing door.

Dan Bekkings begravningsakt var personlig och förvånat beundrande

om Peters omfattande engagemang. Hans karaktär var renässansmänniskans och Dan nämnde ordet aktivist flera gånger. Som född i England hade Peter hittat sin nya hembygd i Sverige, på Lovön, där han engagerade sig i många av Lovös viktiga problem. Mest minns vi kanske hans illustrationer om hur världsarvet Drottningholm kommer att påverkas av Förbifart Stockholm och den ökande trafiken genom Drottningholm. Varje gång vi passerar hans elskåp på Malmen och i Drottningholmsparken kan vi sända tankar till Peter Tucker.

Vi sjöng Anders Frostensons "Guds kärlek är som stranden och som gräset, är vind och vidd och ett oändligt hem". Anders Frostenson är Sveriges

meste psalmförfattare och var pastor på Lovön från 1951 till 1971 då han gick i pension. Även han ligger på Lovö kyrkogård. Bengt Tribunkait fick orgeln att ljuda högtidligt och härligt. "A Whiter Shade of pale" gav mig både tårar och stäpels. Urnan sänktes och vid graven sjöng alla "Härlig är jorden" som fick många att tänka på livets korthet och tidigare och kommande generationer.

Lövö hembygdsförening utsåg Peter Tucker till Årets Lovöbo 2017.

Peter blev mycket glad över utmärkelsen. Diplomets plats blev på det bord där Peter läste och åt sina måltider. Under sitt sista år talade Peter om en text han arbetade med och som skulle handla om vidgade Rättigheter och Skyldigheter. Många känner till FN:s Förklaring om de Mänskliga Rättigheterna. Peter insåg att rättigheterna måste paras med skyldigheter och omfatta inte bara människors förhållande till andra människor utan också människans relation till världsaltet, till allt levande och allt som finns i universum. För att mänskligheten ska kunna överleva på lång sikt krävs att vi ändrar vårt beteende mot allt levande och alla jordens resurser. Vi har inte tagit detta ansvar och vi måste lova varandra att i framtiden bättre förvalta vår roll i Biosfären. Denna omsorg är nödvändig för att vi och våra efterkommande ska ha en framtid. Måtte Peters text bli verklighet.

Bertil Ottoson



DEKLARATION OM PLANETARISKA RÄTTIGHETER OCH SKYLDIGHETER

Vi människor – av arten *Homo Sapiens*, en i de Stora Apornas familj, en gren på livets träd – bekräftar härmed vår djupa respekt för alla andra varelser som delar liv med oss inom Biosfären på denna planet vi kallar Jorden.

Vi särskiljer inte mellan det Organiska och det Oorganiska; var och en på sitt sätt är värd vår respekt. Inte bara jord, luft och vatten, som är helt nödvändiga för att upprätthålla organiskt liv, men också de många former av insekter, djur, fågel och fisk, likaså varje växt, träd skog, berg, slätt, flod, sjö, hav och ocean – alla har sin rättmätiga plats i Biosfärens intrikata väv. Vi utvidgar vår respekt till att omfatta klimatet – värme och kyla, hög- och lågtryck, vind, regn och snö. Vi respekterar även berggrunden under våra fötter med dess olika avlagringar av metaller och annan materia. Vi respekterar de glödande massorna i planetens inre samt solens brinnande eld. Slutligen respekterar vi alla andra planeter och månar i vårt stjärnsystem, den spiralgalax som är dess hem och rymdens oändliga vidd.

Under miljontals år har människans intelligens ständigt utvecklats, och på ett sätt som skiljer sig markant från alla andra varelser på planeten. Det innebär att vi idag har makten att förstöra en stor del av allt liv på Jorden. Men vi har även vanan att nära och skydda liv. Med detta i åtanke erkänner vi ödmjukt att vår enastående makt bär med sig förpliktelser i vår relation till alla andra arter.

Bortsett från våra avlägsna släktingar, bakterierna, är vi den mest invasiva och anpassningsbara arten på planeten. Vi erkänner att vi hittills har missbrukat denna begåvning och inte uppfyllt det ansvar som denna position kräver. Hänsynslöst har vi karvat vår väg genom andra arters livsväv; vi har hotat många arters välfärd och fullständigt utrotat andra. Därmed har vi skapat stora ökenlika områden, både på land och hav, där en gång fanns stor mångfald av andra arter. På detta sätt förstör vi Biosfären och underminerar själva grunden för vårt eget liv på Jorden.

Härmed lovar vi att ordna upp denna skuld. Det ska vi göra dels genom att grundligt förändra det sätt som civilisation hittills har spridit sig över globen, dels genom att rätta till det flagranta missbruk av planetens resurser som denna expansion har inneburit. Vi äger inte Biosfären; vi är en del av den. Vår rätt att existera är inte absolut; den hänger på hur vi beter oss. Därför är vårt mål att begränsa människans fotavtryck på planeten till rimliga proportioner och därmed ge mer utrymme för andra arter. Vi söker en ny, mer jämlik balans i vår relation till dessa arter, i allas intresse, inte minst vårt eget. Från och med nu lovar vi att förvalta vår roll i Biosfärens helhet med största omtanke och kärlek. Ur denna omsorg föds vår gemensamma framtid.

Peter Tucker

DRUNKNINGSOLYCKAN HÖSTEN 1919 VID LAMBARUDD

När Karl och Tilda Brewitz på Dyviken i början av 1900-talet skulle åka in med sina trädgårdsprodukter till Stockholm tog de ångbåt, antingen från bryggan vid Lambarudd eller från Hogsta brygga, oftast bryggan vid Lambarudd. De fraktade sina torgglådor till båten med roddbåt eller med häst och vagn. Det var mycket jobbigt att ro från Dyviken runt Ängstorp och själva Lambarudd till båtbyggnaden. För det mesta hade de motvind dit. Blåste det kraftigt gick vågorna höga och de fick ta i ordentligt.

Hösten 1919 hände en olycka med mycket tragiskt slut. Då jobbade på Dyviken en pojke från Vagnhärad i



Gustaf Edvin Bergqvist

Sörmland som trädgårdsdräng. Han hette Gustaf Edvin Bergqvist, var född den 18 juni 1895, föräldralös och uppvuxen i fosterhem. Fast Edvin aldrig upplevt ett eget hem, var hans älsklingsång "Barndomshemmet", vilken han ofta sjöng med inlevelse. Edvin och 10-åriga Sven Brewitz var goda vänner, de jobbade gärna tillsammans. Ibland visade Edvin brev som han hade skrivit till sina bekanta, helt på vers och mycket fina.

Den 26 september 1919 hade man packat sin vanliga torglast till dagen därpå. På morgonen den 27:e blåste en riktig höststorm, men Karl Brewitz och Edvin Bergqvist måste ju iväg till bryggan vid Lambarudd. Halvvägs tog båten in vatten och kantrade, men de båda männen lyckades få tag i var sin torgglåda att hålla sig i. Grannen

Ernst Jansson på Ängstorp skulle just lasta sin roddbåt, när han hörde ropen på hjälp från sjön. Han rodde ut och kom först fram till Brewitz, men denne ropade: "Ta upp Edvin först, men Jansson såg ingen Edvin, han drog upp Karl i båten. Förtvivlan var stor över Edvins öde. De kunde inte fatta, att han som alltid sa att han var simkunnig, inte klarade sig, medan Karl som inte kunde ta ett simtag fick leva. Det var också ett underligt sammanträffande, att Ernst Jansson inte hade lastat sin båt kvällen före, som han alltid brukade göra, i så fall hade han inte haft chans att rädda någon.

(forts. nästa sida)

Först den 23 november flöt kroppen upp vid Hässelby. Den 3 december 1919 begravdes Edvin på Lovö kyrkogård. Han jordfästes av den dåvarande Lovöprästen, kontraktsprost Abraham Gustaf Matthias Bruncrona.

Källa: *Så minns vi Lovö*, Härje Bäärnman. Sven Brewitz berättar om en druckningsolycka vid Dyviken hösten 1919.

Karin (Brewitz) Ek fann fotografiet bland Sven Brewitz samlade fotografier.

Karin Ek

LEIF ASP – ETT PORTRÄTT



Livet började på Allmänna BB. Leifs familj med föräldrar och tre syskon bodde i Rågsved och på Hammarbyhöjden under folk- och realskoletiden. Leifs fallenhet för musik verkar vara genetiskt. Musikutbild-

ningen började på Kommunala Musikinstitutet där Leif utbildade sig till pianist. Leif var tveksam till pianistyrket. Det finns så många goda pianister och konkurrensen är hård. Efter 4-årig musikleärlinje blev det kantorsutbildning i Uppsala samt sångmetodik- och organistutbildning på Musikhögskolan.

Leif tycker mycket om Södermalm. Han bodde på Katarina Bangata och några andra adresser och spelade orgel i Katarina kyrka och sjöng i kören. Leif minns de samtalsgrupper som prästen Olle Karlsson hade i Allhelgonakyrkan. Hans fick sedan en kantorstjänst i Adelsö och Munsö kyrkor och hade Adelsö kyrkokör och

Munsö kyrkokör. Leif sökte nya körmedlemmar genom att stoppa lappar i samtliga brevlådor på Adelsö och Munsö. Han fick på det sättet kontakt med Monika Keiller, en hållbar kontakt, nu i Lovö kyrkokör. Leif sökte tjänsten som kantor i Lovö församling när Ronny Lövgren slutade 2001. Han fick tjänsten, men startade inte en ny kör under det första året. Sedan började Leif Asps guldålder. Efter ett år hade Lovö kyrkokör 5 medlemmar, nu är det ca 20.

Lovön är en lantlig idyll och en kontrast till Stockholm där Leif bor. ”Från min orgelläktare i kyrkan ser jag ut över kor, hästar, får och jordbruksmark. Jag kan inte tänka mig en vackrare utsikt från en arbetsplats”. Det måste påverka musiken!

Leifs käraste arbete är övningarna med Lovö kyrkokör, varje onsdag i Klockargården. Kören samlas i en halvcirkel kring Leif vid pianot. Några har sjungit i decennier, andra kortare tid. Tillsammans diskuterar man fram repertoaren. Både Leif och kören vill utvecklas, söka nya utmaningar. Det är möjligt tack vare den värme och det förtroende som finns mellan Leif och kören. Både kören

och körledaren utvecklas kontinuerligt. Det är grunden för utmärkelsen till årets Lovöperson.

Jag har talat med några av de som träffar Leif oftast. Det är kulturen som gör oss till människor. Så säger en av Leifs medarbetare. Leif Asp kan ses som kulturbärare i de sammanhang där han verkar. Det är ett hårt arbete man måste älska för att klara. Leif är hängiven sitt uppdrag. Han är urmusikalisk, inspirerande, ödmjuk och målmedveten. En skicklig musiker som tycker om att repetera, är noggrann. Leif är alltid väl förberedd, snäll och tålmodig. Att Leif är en god människa märks i olika sammanhang. Han ser alltid människors behov och hjälper de som har problem. Leif delar med sig. Litet frukt eller några smörgåsar vid en repetition betyder mycket. Camilla Beck-Friis brukar ordna fika. Den sociala samvaron med bl a fika är oerhört viktig för körens arbete, som ju är den yttersta formen av grupparbete. Varje person, dirigenten och var och en i kören är viktig för helheten - för klang och gestaltning.

Alla i kören förstår hans små gester som uppmuntrar snarare än kritiserar. Jag tänker på historien om Nordanvinden och Sunnansolen, som tävlade om vem som skulle få rocken av mannen som vandrar på vägen. Nordanvinden tog i allt han kunde, men mannen svepte bara rocken tätare kring kroppen. Så var det Sunnansolens tur. Hon sken allt varmare på mannen, som snart tog av sig rocken och bar den på armen. Leif är som Sunnansolen.

På kungens 70-årsdag skänkte Ekerö pastorat kungen en konsert med Lovö Kyrkas Kör, Lars-Erik Larssons Förklädd Gud. Kungen skänkte i sin tur biljettintäkterna, ca 36 000 kronor, till Lovö hembygdsförening, som använde pengarna till ett nytt brädgolv i Bagarstugan. Borta är betongen som var ojäm och dammade och inte alls är lämplig i en bagarstuga!

Att kören har utvecklats märks på inbjudningar av olika slag - exempelvis att framföra Förklädd Gud inför riksdagens ledamöter i Kungliga slotets rikssal.

Mitt senaste möte med Leif Asp och Lovö kyrkokör var vårkonserten i Lovö kyrka den 5 juni. Musiken var mycket varierad i genrer och tid, från 1500-tal till 2000-tal. Eva och jag satt så att vi såg Leif Asps ryggtafla under hela konserten. Som dirigent skiljer han sig från andra vi upplevt, exempelvis på Stockholms konserthus. Karajan dirigerade Stockholms symfoniorkester genom att enbart röra ett finger. Leif Asp använder hela kroppen, från huvudet ner till fötterna. Och kören uppfattar minsta rörelse i varje kroppsdel. Det är som kör och dirigent är sammanväxta, som delar av samma kropp. Men varje enskild sångare betyder mycket för helheten. Om någon av sångarna har en särskilt fin dag kan denne höja hela kören. Så var det den 5 juni. En fantastisk sopran lyfte kören. Jag kände det i hela kroppen. Det är en glädje för Lovö Hembygdsförening att utse Leif Asp till Årets Lovöperson!

Text Bertil Ottoson, foto Håkan Svensson

BREIDABLICK

Eva och jag kom till Breidablick i oktober 1971. Våra hyresvärdar, Bo och Margareta Jönsson med sju barn, bodde i huvudbyggnadens elva rum. Breidablick byggdes 1880 som sommarbostad för en av kung Oskar II älskarinnor, på bekvämt avstånd från Drottningholms slott.

Bo berättade litet om vårt hus. Det byggdes 1916 som bostad för trädgårdsmästaren, som skötte den mycket omfattande trädgårdsanläggningen. Flera nya ägare fram till 1950-talet fortsatte att sköta hela trädgården. Ett åldrat färgfoto visar ett fält av Madonnaliljor och överallt fanns vackra rosbuskar. Hela kullen hade ett system av små dammar som lämnade vatten till nya dammar trappstegsvis ända ner till sjön. Stensatta stigar och uppbyggda avsatser med spänger i japansk stil gav trädgården ett exotiskt utseende. När man röjer i backen mot sjön lockar ljuset fram ovanliga växter från den tiden. En trädgårdsmästare behövdes.

Bo Jönsson med familj köpte Breidablick 1961. En spansk skulptör, Madojo, bodde i trädgårdsmästarbostaden vid 1960-talets början. Bo Jönsson berättade inte så mycket om honom, men hans historia är intressant och spännande.

Våren 1960 reste Anna-Lisa Rickardsson till Mallorca där hon stannade i flera år. Där träffade hon en hotellföreståndare, Joan Romeu Just, som arbetade på hotellet under antaget namn. De förälskade sig i varandra. En kväll avslöjade han sin rätta

identitet för henne. Nej, han var inte hotellman. Han var skulptör och efterspanad av polisen som motståndare till Franco. Det började se kritiskt ut och han måste lämna Mallorca så snabbt som möjligt. Det tråkiga var att han saknade pass.

Joan gav Anna-Lisa några stolpar om sitt liv. Han föddes i Barcelona 1916 där han studerade vid konstakademien och fick högsta betyg. Sedan fortsatte studierna i Paris och Joan var i två år assistent till den berömda skulptören Pablo Gargallo. Redan 1935 var han känd Francomotståndare och 1944 kastades han i fängelse som politisk uppvigglare. Han lyckades fly från fängelset och levde ett antal år i Sydamerika. Nu hade han återvänt under antaget namn som skulptören Madojo. Han hade bland annat på beställning skulpterat den spanske krigsministern Pablo Martin Alonzo. Denne hade på ett foto av sig själv, Madojo och porträttbysten skrivit några uppskattande ord om konstnären.

Paret flög till Barcelona där de hyrde en taxi och körde mot den spansk-



Den spanske krigsministern Pablo Martin Alonzo., Joan och porträttbysten.

franska gränsen. Vid gränsstationen Puigcerda tog de in på hotell som turister och åt middag på hotellets restaurang. Några bord bort upptäckte de en polis som tidigare hade jagat Madojo, som vände ryggen mot polisen. Denne hade upptäckt den blonda svenskan och började ögonflirta. Middagen gick snabbt och de gick upp till rummet och packade. Det brådsnade att komma över gränsen. Men Madojo saknade pass och även identitetspapper. Hotellägaren berättade att spanska medborgare kunde få ett 6-timmarspass för besök i Frankrikes gränsstad, Bourg-Madame. Man behövde bara visa sina identitetspapper.

Madojo beslutade att den spanska krigsministern skulle hjälpa honom. På polisstationen sade han sig ha blivit bestulen på pappren, men kanske kunde detta foto hjälpa honom. Polisen läste krigsministerns hälsning och blev mycket positiv. Madojo fick utan problem 6-timmarspasset, som bara gällde till Bourg-Madame där de tog en taxi mot Perpignan.

Men Frankrike var inne i Algerietkrisen och polisen undersökte allt som kunde vara misstänkt. Plötsligt stoppades bilen av soldater med kulsprutegevär. Om Madojo identifierades som spanjor utan pass skulle han föras tillbaka till gränsen. Han beslutade sig för att spela en ny roll, som amerikansk turist. Han spelade rollen med stor inlevelse berättar Anna-Lisa. Madojo bråkade på utländska om NATO och alla korkade fransmän som jagade upp sig för det minsta. De släpptes igenom!

I Perpignan tog spanska motståndsmän hand om dem. De ordnade med

tågbiljetter till Paris och polletterade deras bagage. Paret tog in på ett litet hotell där de avkrävdes sina pass. Passen kommer i morgon sade Madojo. Skulle krigsministern hjälpa dem en gång till? Han gick till ambassaden och sade sig vara bestulen på passet och visade fotografiet av sig och vännen Pablo Martin Alonzo. Konsulatet kontaktades och skrev genast ut ett spanskt pass med alla behövliga stämplat. Den spanska staten skrev alltså ut ett nytt pass åt motståndsmannen Joan Romeu Just! Gamla konstnärskontakter hjälpte Madojo att få uppdrag och efter ett par månader hade han sålt så mycket att de kunde köpa en bil och köra mot Stockholm.

Paret Madojo på Breidablick

Där hittade de en lämplig konstnärsbostad med utsikt över Mälaren, Breidablick! "Att vi lyckades hitta det här stället är nästan det enda vi inte har krigsministern att tacka för", säger Madojo med ett bullrande skratt. Här umgicks de med familjen Jönsson och särskilt Madojo och Björn Jönsson hade trevligt tillsammans. Eftersom familjen var fattig men lagade mycket god mat berättar Björn att de matade änder och bjöd på andstek ganska ofta. Kanske mamma Margareta kände till detta, men hon sade ingenting. Hon satt istället modell för Madojo och hennes porträttbyst har vandrat runt på olika konstutställningar.

Vårt hus saknade på den tiden både vatten och avlopp. Anna-Lisa och Joan Romeu Just fick en handikappad dotter, Annette. De behövde en modernare bostad. Bo Jönsson hjälpte dem och

efter två år på Breidablick fick de en lägenhet i Katrineholm och ett mycket bra samarbete med Katrineholms konsthall. Madojo ställde ut i konsthallen i oktober 1963 med oljemålningar, skulpturer och porträttskulpturer (bl a Margareta Jönsson och sonen Lennart Jönsson), sammanlagt 53 verk. Efter 3 år bar det söderut och

familjen bodde kortare perioder i de franska städerna Ceret, Port Vendres och Perpignan.

Det är inte möjligt att presentera Madojos hela konstnärliga liv i denna artikel. Jag nämner och visar bara den konst jag kommit i kontakt med samt de mest framträdande och anmärk-



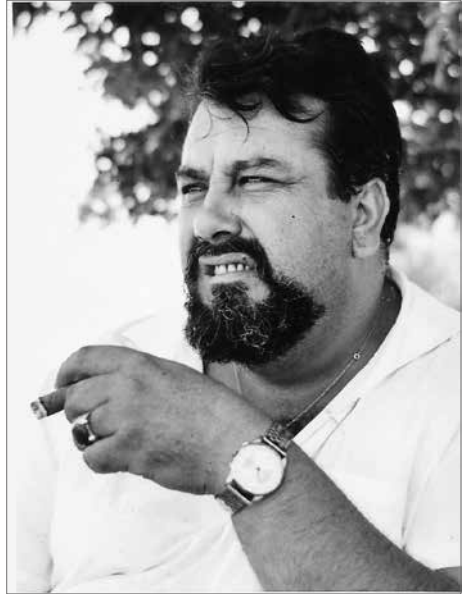
Anna-Lisa med Annette och Joan.



Utställning i Lynn Kottler Galleries i New York i december 1967.



Joans sonson Daniel



Joan Madojo

ningsvärda verken. Madojo målade Winston Churchill och var med vid tavlans avtäckning i 10 Downing Street och deltog på den följande middagen med 34 gäster. Han inbjöds att ställa ut i Lynn Kottler Galleries i New York i december 1967 och samma månad i Montreal Royal Palace tillsammans med Chagall och Picasso. Familjen reste tillbaka till Europa när Madojo drabbades av cancer i halsen. Efter behandling i Belgien friskförklarades Madojo, men fick återfall och avled på Lunds lasarett i februari 1969. Han blev bara 54 år. Anna-Lisa drabbades av alzheimer och dog 2011. Madojo var skild och hade barn i det tidigare äktenskapet. Vid ett besök hos familjen i Barcelona blev den tidigare familjen tagen av den stora likheten mellan Madojo och hans sonson Daniel.

Madojo kunde arbeta väldigt snabbt. Han lekte fram sina arbeten. Under en TV-intervju i New York gjorde Madojo under sändningen en byst av intervjupersonen. Han hann producera många målningar och skulpturer under sitt relativt korta liv. Verken finns hos privatpersoner (exempelvis påven Pius XII och Sveriges statsminister Tage Erlander) hos samlare och på museer, främst i Europa. Bland porträttbysterna i Sverige finns Alice Timander och Monica Zetterlund.

Madojo var engagerad i fredsfrågor och upprördes mycket av atombombernas förstörelse. Han deltog och vann en guldmedalj i en internationell tävling om ett monument över Hiroshima. Sedan utsågs Madojo till

ständig ledamot av den japanska bienalens kommitté.

Madojo sörjde personligen Dag Hammarskjölds död. Han såg Dag H som en fredsängel och skissade på ett fredsmonument till minne av Dag H och försökte få det uppfört. En 40 meter hög egyptisk båge med vingar i toppen, stående på ett granitblock, skulle symbolisera solidaritet, styrka och pålitlighet. Han ville att en mindre kopia skulle finnas framför kyrkor för att ungdomarna skulle få freden som vägvisare i sina liv. Glöm inte att Madojo hade flytt från Francos Spanien där den katolska kyrkan stod på Francos sida i inbördeskriget. Madojo såg Sverige som sitt nya hemland: "Det är ett ställe på jorden där man inte skjuter på varandra, det tycker jag är ett tecken på kultur".

Eva och jag köpte trädgårdsmästarbostaden på Breidablick 1980 när Bo och Margareta Jönsson flyttade till Hillesjö. Under Lovö hembygdsförenings samarbete med Färingsö hembygdsförening träffade vi Bo Jönssons son Björn, som ingår i deras fixargrupp. Björn hade fått en målning av Madojo och sparat artikeln från Expressen, huvudkälla till texten om den dramatiska flykten från Francos Spanien.

KÄLLOR:

Expressen den 18 november 1962

Besök hos dottern Annette och barnbarnet Daniel april/maj 2019

Björn och Lennart Jönsson

Två tunga pärmar, fulla med materiel

Bertil Ottoson



La Mano (spanska för 'handen') är ett minnesmärke till minne av de svenskar som stupade under det spanska inbördeskriget. Den står intill Katarinavägen på Södermalm. Monumentet är skapat av Liss Eriksson och tillverkad av honom tillsammans med Göran Lange och stod färdigt 1977. Göran Lange har även gjort Spanienkartan i sten som finns på marken bredvid statyn. På den finns de viktigaste slagen ingraverade och de nämns i citatet på sockeln:

Av 500 svenskar som år 1936–38 kämpade för Spaniens demokrati stupade var tredje. De gav sitt yttersta vid Madrid, Jarma, Guadalajara, Brunete, Aragon, Ebro.

Vandrare, stanna – minns dem med stolthet



Dag Hammarskjöldsmonumentet, modell.



Monica Zetterlund



Guernica är en målning av Pablo Picasso från 1937. Målningen är ett minnesmärke över den baskiska staden Guernica som den 26 april 1937 förstördes av nazityskt bombflyg i de spanska fascisternas tjänst. Målningen, som mäter 349 × 776 cm, är Picassos ojämförligt största målning och på många vis hans mest ambitiösa arbete. Den återfinns numera på Museo Reina Sofia i Madrid. Målningen gjordes till den spanska republikens paviljong vid världsutställningen i Paris 1937.

Efter nationalisternas seger i spanska inbördeskriget flyttades målningen till Museum of Modern Art i New York. Den flyttades till slut tillbaka till Spanien 1981, då demokrati återigen införts i Spanien. En reproduktion av målningen återfinns i FN:s högkvarter i New York. När säkerhetsrådet sammanträdde angående en möjlig invasion av Irak år 2003 täcktes målningen över med ett blått skynke.



Madojos gåva till Björn Jönsson.

BILDGALLERI

Hummern (något beskuren uppställ)



Etude



Sökaren



Flickan med mor och mormor hos prästen



Kristus i glaskistan



Fisken



Djävulen och hans smådjävlar



Kristus i glaskistan



Fisken



Djävulen och hans smådjävlar



San Juan, kungen och drottningen på stranden



Zigenskan från Sevilla



MARKNADSDAGEN PÅ RÖRBY BLIR SÖNDAGEN DEN 1 SEPTEMBER.

Vi hoppas att marknaden blir lika bra som förra året. Då fanns det fler produkter med lokal anknytning och det serverades väldigt god mat – också från öarna.

LÖRDAGEN DEN 28 SEPTEMBER HAR VI ÖLPROVNING I BAGARSTUGAN. Ölsorterna blir från vikingatid till det moderna mikrobryggeriet.

Vi tänder bakugnen och hoppas att baksugna med egna degar anmäler sig till Håkan Svensson på 070-942 11 00 eller hakan@landbo.se

Exempel på recept finns på vår webbplats lovohembygd.com



LÄSTIPS UNDER SOMMAREN:

Justine Lagache, Drottningholmsbo sedan några år med ett stort miljöengagemang, har skrivit en bok "Naturligtvis" om hur man kan skapa en bättre biologisk mångfald i sin trädgård. Systematiskt går hon igenom hur man kan underlätta för djur och växter att trivas i trädgården. Budskapet är att ingen kan göra allt, men alla kan göra något. Boken är lättläst och inspirerande, dessutom är Justine en skicklig fotograf, vilket illustreras med en mängd fina bilder. Det finns också enkla beskrivningar hur man kan göra bihotell och fågelholkar. Kanske tillsammans med barnen?

Eva Ottoson



EleonoraPosten

ISSN 1651-6508

Utges av Lovö Hembygdsförening

Redaktör: Bertil Ottoson

Layout: Maria Wold-Troell

Manusstopp till nr 3 2019 den 20 augusti

Lovö hembygdsförening

Breidablick 2

178 93 Drottningholm

www.lovohembygd.com

Medlemsavgift 200 kr/Familj 250 kr

Plusgiro 8812-0, Swish 123 576 35 94